

რევაზ ლორთქიფანიძე

Revaz Lordkipanidze

Реваз Лордкипанидзе

სმითისა და ნეშის პოლარულად განსხვავებული პრინციპების
განზოგადება ბაზრის სრულყოფილების შესახებ და საკუთარი
პოლიტეკონომიური და მათემატიკური ინტერპრეტაცია

**The Generalization of Smith and Nash Polar Opposite Principles about the
Perfection of a Market and own Political-Economic and
Mathematical Interpretation**

**Обобщение полярно противоположных принципов Смита и Нэша о
совершенстве рынка и собственная политэкономическая и
математическая интерпретация**

თ ბ ი ლ ი ს ი

2016

ეკონომიკურ მეცნიერებათა დოქტორის (სპეციალიზაცია: მსოფლიო მეურნეობა და საერთაშორისო ეკონომიკური ურთიერთობები), საქართველოს ეკონომიკურ მეცნიერებათა აკადემიის აკადემიკოსის - რევაზ ლორთქიფანიძის წინამდებარე შრომა წარმოადგენს წმიდა ქაშვეთის ტაძარში მოღვაწე მამა ღვთისოს (შალიკაშვილი) კურთხევით დაწყებული კვლევების გაგრძელებას და, ადამიანების არსებითად უკეთ ცხოვრების მიზნით, აზოგადებს თეორიულ საფუძვლებს ბაზრის სრულყოფილების შესახებ.

შრომა განკუთვნილია ეკონომიკური თეორიის, ეკონომიკურ მოძღვრებათა ისტორიის, ეკონომიკის ქრისტიანული საფუძვლებისა და საერთაშორისო ეკონომიკური ურთიერთობების სპეციალისტების, სტუდენტებისა და სხვა დაინტერესებული მკითხველისათვის.

რედაქტორი მეცნიერ-ეკონომისტი

ეკონომიკის დოქტორი დ. ჩლაიძე

რევენზენტი მეცნიერ-ეკონომისტები:

ეკონომიკის დოქტორი ს. ფეტელავა

საქართველოს ეკონომიკურ მეცნიერებათა აკადემიის აკადემიკოსი, ე.მ.დ. რ. სარჩიმელია

ISBN 978-9941-0-9165-0 (PDF)

სმითისა და ნეშის პოლარულად განსხვავებული პრინციპების განზოგადება ბაზრის
სრულყოფილების შესახებ და საკუთარი პოლიტიკონომიური და
მათემატიკური ინტერპრეტაცია

ეკონომიკური აზრის გენიოსების - ადამ სმითისა [1, 4] და ჯონ ნეშის [2, 5] განკითხვისა და დაკნინებისაგან ღმერთმა დამიფაროს და დასაწყისშივე ხაზს ვუსვამ გარემოებას, რომ შრომის მიზნად ვისახავ მათი პოლარულად განსხვავებული მოსაზრებების განზოგადებას ბაზრის სრულყოფილების შესახებ და, გამომდინარე, ჭეშმარიტებასთან მეტად მიახლოებას. როგორც ყველა ადამიანი, სმითიცა და ნეშიც არ იყვნენ დაზღვეული შეცდომებისაგან და, ბუნებრივია, მეც [3, 6-9].

ცნობილია, რომ პოლიტიკური ეკონომიის კლასიკოს მამად აღიარებული სმითი თვლიდა, რომ, თავისუფალი ბაზრის პირობებში, ყოველი ადამიანი, ფიქრობს რა საკუთარ თავზე, მზარდი საკუთარი კეთილდღეობით, სარგებელს აძლევს საზოგადოებასაც. ნეშის აზრით კი, მხოლოდ საკუთარი ინტერესების დომინირებით, შესაძლოა, რომ ამ ინტერესების მატარებელმა სუბიექტებმა იმდენად შეუშალონ ერმანეთს ხელი, რომ ზიანი მიადგეს ყველას და, შედეგად, მთლიანად საზოგადოებას, ამდენად, საკუთარი ინტერესების თავისუფალი მოქმედების პირობებში, საზოგადოების კეთილდღეობასაც არ უნდა მიადგეს ზიანი, რათა მაქსიმალურად დაკმაყოფილდეს და გაწონასწორდეს საზოგადოების ყველა წევრის ინტერესები.

ნეშის ე.წ. წონასწორული კონცეფციის მიხედვით, „თუ ყველა ოპონენტი ერთობლივად ირჩევს რაიმე კონკრეტულ სიტუაციას, მაშინ მოცემული აგენტისთვის წამგებიანია მათი საწინააღმდეგო ქცევის ტიპის არჩევა. ნეშის პირობის დარღვევა გამოიწვევს აგენტისთვის არასახარბიელო სიტუაციის შექმნას. ზემოთაღწერილი პროცესი ცნობილია სტრატეგიული რეფლექსიის სახელწოდებით. ინფორმაციული რეფლექსია, როგორც ცნობილია, სტრატეგიულისაგან განსხვავებით, დამოკიდებულია მხოლოდ აგენტის ინფორმირებულობის ხარისხზე. ეკონომიკა უამრავი უხილავი და ურთულესი კავშირებისაგან შედგება. შეუძლებელია იმგვარი მოდელის შექმნა, რომელიც სრულად აღწერს ამა-თუ იმ რთულ ობიექტს, ძირითად სირთულეს ერთმანეთთან დაკავშირებული ცვლადების დიდი რაოდენობა ქმნის.

მაგრამ, ეკონომისტებს არ აინტერესებთ აღნიშნული საკითხი, საერთო წონასწორული სისტემების ანალიზისას, მათ აინტერესებთ მხოლოდ ძირითადი თვისებები ან წონასწორობის პირობები. ანუ, მთავარია არა დეტალები, არამედ, ძირითადი კანონზომიერებანი, და ის, წონასწორობის პირობა ერთადერთია თუ რამოდენიმე. ასევე, მეტად მნიშვნელოვანია წონასწორობის მიღწევის მექანიზმების დადგენა. რაც შეეხება მოდელებს, მათი ნაწილი შესაძლოა, ახლოა რეალობასთან და ამავდროულად საკმაოდ რთულია, ან პირიქით - მარტივია, მაგრამ შორსაა რეალობისაგან და, ამრიგად, შეუსაბამოა და გამოუსადეგარი“ [10, გვ. 117].

სმითის ეპოქის შემდეგ, კაცობრიობამ ურთულესი ეკონომიკური კრიზისები განიცადა და გასაგებია ნეშის მცდელობა, შესაძლოდ ზუსტი მატემატიკური თანმიმდევრულობით, ოპტიმალური გამოსავალი იპოვოს ბაზრის მეტი სრულყოფილების უზრუნველსაყოფად.

ვფიქრობ, რომ თანამედროვე ეპოქაში აშკარად გამოიკვეთა ბაზრის სრულყოფილების ხელშემშლელი მთავარი მიზეზი - ადამიანების მიდრეკილება ფარული შეთანხმებებისაკენ სხვათა საზიანოდ, რაც არაკეთილსინდისიერ მონოპოლიებსა და შემოსავლების არაობიექტურ გადანაწილებას იწვევს. ამდენად, კერძო ინტერესების თავისუფალ მოქმედებასთან ერთად, აუცილებელია კვალიფიციური საერთაშორისო მონიტორინგის არსებობა კერძო ინტერესების დასაცავად და, როგორც ჩემს შრომებში ვცდილობ დავასაბუთო, ბაზარი და თავისუფალი კონკურენცია მეტად სრულყოფილი იქნება, რაც უფრო რაციონალურად მცირე იქნება ბაზარზე ყველაზე დიდი მიმწოდებლის წილი [3; 9, გვ. 10].

ბაზრის სრულყოფილების მისაღწევად, ეკონომიკური კონკურენციის რაციონალური ძალის განსაზღვრისათვის, ჩემს შრომებში [მ.შ. 6, გვ. 5] დანახულია ობიექტური ანალოგია დენის ძალის განსაზღვრის ე.წ. ომის კანონთან ფიზიკაში და კონკურენციის ძალის მთავარი ინდექსი, ჩემს მიერ, განისაზღვრება ფორმულით $I=U/R$, სადაც U - ერთგვაროვანი ბაზრის ტევადობაა, R - ამ ბაზარზე ყველაზე დიდი მიმწოდებლის მიწოდება, რომელიც ერთგვარ წინაღობას წარმოადგენს, როგორც შესაძლოდ მონოპოლიზმისაკენ მიდრეკილებადი სუბიექტის ფაქტორი.

ზოგს რისი ნიჭი აქვს და ზოგს რისი და ბავშვობაში ძალიან მიყვარდა მათემატიკა - სკოლის წლებში ურთულესი სკანავის ამოცანებს, რომლებსაც პროფესიონალები საათობით ხსნიდნენ, ერთი შეხედვით ვხსნიდი. მათემატიკის სიყვარული ახლა ეკონომიკურ ალგორითმში გადამეზარდა და გულით ვცდილობ, რომ თქვენთან, როგორც მზრუნველ დაინტერესებულ მკითხველთან ერთად, ადამიანების უკეთ ცხოვრებისთვის ვიზრუნოთ.

საერთაშორისო ეკონომიკურმა კრიზისებმა და მიმდინარე რეფორმებმა დაგვიდასტურა, რომ კონკურენციას განსაკუთრებული დაცვა სჭირდება. უფრო მეტიც, მომრავლდნენ ისეთი „რეფორმატორებიც“, რომლებიც თვლიან რომ ფარულ მონოპოლიებთან მითიური ბრძოლა საერთოდ აზრს მოკლებულია, ვინაიდან, შერწყმა-გაერთიანებით კომპანიები, მასშტაბის ეკონომიის შედეგად, ხარჯებს ამცირებენ და, შედეგად, პროდუქციასა და მომსახურებასაც აიაფებენ, რაც განსაკუთრებით მოსწონს მომხმარებელს.

როგორც ხაზგასმით აღინიშნება ჩემს ადრინდელ კვლევებშიც, ეკონომიკური კონკურენციის კანონზომიერება, ისეთივე ობიექტური და უმნიშვნელოვანესი კანონზომიერებაა, როგორც პროდუქტიულობის (მწარმოებლურობის) ზრდის კანონზომიერება, რომელსაც შეცნობა და გონივრულად გამოყენება უნდა. დიქტატორული რეჟიმებისა და ციკლური რყევების მიუხედავად, პროდუქტიულობა, საბოლოო ჯამში, იზრდება და კაცობრიობის ცხოვრების დონე მატულობს, მაგრამ სიმდიდრის გადანაწილება, მონოპოლიების არსებობის გამო, არ ამლევს ადამიანს საშუალებას აამოქმედოს კონკურენციის კანონზომიერება და მასობრივად იცხოვროს უკეთ. კონკურენცია, მართალია, ობიექტურია (ბუნებრივია) და ის ადამიანების ნებისაგან დამოუკიდებლად ჩნდება და მოქმედებს, მაგრამ, ადამიანს შეუძლია ის დააბრკოლოს და საერთოდაც შეაჩეროს მისი ეფექტები, ისევე, როგორც შეუშალოს ხელი დემოგრაფიულ პროცესებსა თუ მცენარეული სამყაროს გამრავალფეროვნებას, ბუნების დაზიანების სხვადასხვა გზებით. ვფიქრობ, ყველა ლოგიკურად მოაზროვნე დამეთანხმება, რომ ეს ასეა და კონკურენტთა მომრავლებაც სასარგებლოა, მაგრამ არც ეს თითქოს შეუვალი ლოგიკა ნიშნავს, რომ კონკურენტთა გადაჭარბებული მომრავლება და კონკურენციის ძალის ინდექსების ზემატება

ყოველთვის სასარგებლოა. ყველას გვიყვარს ბუნება, მაგრამ ნორმალური გარემოპირობებიდან მისი პერიოდული გადახრები საზიანოა და მათგან თავი უნდა დავიცვათ. ასევე, როგორც მომატებული დენის ძალა არ ვარგა და არც დაბალი ძაბვის პირობებშია სასურველი ხარისხის შედეგი, კონკურენციის საუკეთესო შედეგიც რაციონალური ინტერვალის ფარგლებში გვაქვს. თუმცა, აქამდე, კონკურენციის მომხრეებს მიაჩნდათ, რომ კონკურენციის საუკეთესო განვითარება მხოლოდ კონკურენტთა რაოდენობის მატებაშია. მათ მიაჩნდათ, რომ არ ვარგა მონოპოლია, ცოტათი უკეთესია ოლიგოპოლია და მთლად უკეთესია ე.წ. პოლიფონია. ჩვენი აზრით, ამ შემთხვევებში, მართალია კონკურენციის ძალის ჩვენი ინდექსებიც მატულობს, მაგრამ კონკურენციის ეფექტიანობა ზოგჯერ შეიძლება ეცემოდეს, ვინაიდან, აქაც რაციონალური საზღვრები უნდა დავიცვათ.

თავისუფალ ბაზართან პოლარულად დაპირისპირებული კომუნისტებიც კი არ მიიჩნევდნენ, მონოპოლიზმის დამცველებისაგან განსხვავებით, რომ კონკურენცია მითიური ფენომენია. ისინიც კი თვლიდნენ, რომ საჭიროა გარკვეული შეჯიბრებითობა, რომ ეკონომიკური ზრდის სასურველ შედეგს მივაღწიოთ. ამასთანავე, თუ თავისუფალი ბაზრის თანამედროვე „კეთილი დამცველები“ თვლიან, რომ მონოპოლიებს არ უნდა შევუხოთ, რათა ეკონომიკის ბუნებრივი პირობები არ დავაზიანოთ, მაშინ, გამოდის, რომ არც ბუნებრივი სტიქიური უბედურებებისაგან სჭირდება ადამიანს დაცვა. მონოპოლისტი შეიძლება კეთილი მიზნებით გახდეს მონოპოლისტი, მაგრამ, როცა ის ბაზარზე მარტო რჩება და მოგების ზრდის მისი მეწარმული მიდრეკილება ფასების მატებისაკენაც უბიძგებს, ის ამას ყოველგვარი დაბრკოლების გარეშე გააკეთებს და ეცდება შეინარჩუნოს ეს დიქტატორული სიტუაცია. ამიტომ საზოგადოება უნდა ცდილობდეს მონიტორინგი აწარმოოს მის ამგვარ მიდრეკილებებზე ბიზნესისა და ადამიანების მასობრივი გადატაკების ოპერატიული აღკვეთის მიზნით. კონკურენცია უფლის მიერაა დაშვებული და უახლოეს ადამიანებს შორისაც კი ჩნდება მისი იმპულსები, მაგრამ კეთილისმყოფელი ბუნება ამ იმპულსებს ბოროტ დაპირისპირებაში არასდროს გადაზრდის. ძალზე არსებითია გააზრებისა და პრაქტიკაში მოქმედებისათვის, რომ, თუ ადამიანს სულიერი საწყისები სუსტი აქვს, ის კონკურენციის კეთილ შედეგებს ვერ მოიმკის და, შეიძლება, საპირისპიროდ წაუვიდეს საქმე.

გამოყენებული წყაროები

1. https://en.wikipedia.org/wiki/Adam_Smith
2. https://en.wikipedia.org/wiki/John_Forbes_Nash_Jr.
3. https://en.wikipedia.org/wiki/Revaz_Lordkipanidze
4. Smith A. An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations. (1 ed.). London: W. Strahan. Retrieved 2012-12-07.
5. The Work of J. Nash in Game Theory,
http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/economic-sciences/laureates/1994/nash-lecture.pdf
6. R. Lordkipanidze, For international antimonopoly policy against poverty in effective structure of world economy (Conception). - Tbilisi, 2014, on English,
<http://dspace.nplg.gov.ge/handle/1234/47096>
7. R. Lordkipanidze, The Objective Law of Competition. - Tbilisi, 2015, on English,
<http://dspace.nplg.gov.ge/bitstream/1234/73769/1/TheObjectiveLawofCompetition.pdf>
8. R. Lordkipanidze, The New “Competitive Management”. - Tbilisi, 2016, on English,
http://dspace.nplg.gov.ge/bitstream/1234/157068/1/New_Management.pdf
9. ლორთქიფანიძე რ. კონკურენციის რაციონალური ძალის დაცვისათვის - მითიდან კანონზომიერების აღმოჩენამდე. - თბილისი, 2014.
http://dspace.nplg.gov.ge/bitstream/1234/69407/1/Ratsionaluri_Konkurentsiis_Dzala.pdf
10. ჩინჩალაძე მ. მმართველობითი გადაწყვეტილების ფორმირებისა და ფუნქციონირების მათემატიკური მოდელირების პრობლემები და მათი გადაჭრის გზები. - თბილისი, სტუ, დისერტაცია დოქტორის აკადემიური ხარისხის მოსაპოვებლად, 2012.
<http://www.nplg.gov.ge/dlibrary/collect/0002/000531/disert.%20m.ch..pdf>